

У спеціалізовану вчену раду Д 71.831.02
Подільського державного аграрно-технічного
університету Міністерства освіти і науки України
32300, Хмельницька обл., м.
Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Забуранної Лесі Валентинівни на дисертацію Дудзяк Оксани Антонівни
на тему «Відновлення та розвиток сільських територій: теорія,
методологія і практика», представлену до захисту на здобуття наукового
ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка
та управління національним господарством**

1. **Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами.** Українське село завжди було тією точкою опори, на яку спирається весь агросектор. Але за останні роки ситуація докорінно змінилася. Сільське населення з року в рік зменшується, з карт зникають села, а самі особисті селянські господарства втрачають минулі джерела прибутку. Щоб зупинити цей процес, необхідний новий підхід до розвитку сільської місцевості, який включатиме, щонайменше, впровадження концепції сталого розвитку сільських територій, стимулювання підприємницької активності та диверсифікацію зайнятості сільського населення. І нехтувати досвідом інших країн у цій сфері не варто. Особливо, коли в нас є такий сусід, як Польща, де село стало чи не найголовнішим рушієм економічного прогресу. Тим паче, що є в кого цей довід переймати. Представником Президента України у Кабміні та співголовою Групи стратегічних радників з підтримки реформ став відомий

польський реформатор, ідейний натхненник успішних польських реформ та їх виконавець Лешек Бальцерович. Польща – чудовий приклад того, як цілісна політика із розвитку сільських територій та залучення інвестицій може привести до успішної модернізації сільського господарства. І саме такий досвід державної політики може бути надзвичайно корисним для України.

До формування та реалізації політики сільського розвитку у новій парадигмі долучаються тепер партнерства різних секторів – від публічного до приватного, органи місцевої влади, спільноти сільських жителів, місцеві активісти та місцева наука. Українська децентралізація, яка відбувається за алгоритмом утворення спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ) залучає у цей процес без винятку всю сільську громаду.

Цінність та актуальність даної наукової роботи підвищується тим, що вона ставить перед собою ряд завдань, що стануть у нагоді розв'язання комплексної проблеми села – визначення головного напрямку розвитку сільської місцевості з врахуванням диверсифікації сільського господарства, демографічної кризи, забезпечення мешканців робочими місцями, розвитку соціально-економічної інфраструктури, що призведе до формування оновленого, здорового сільського суспільства, виховання сільського лідера серед молоді.

Додатковим свідченням актуальності теми дисертаційної роботи Дудзяк О.А. є те, що наукова робота виконувалась відповідно до тематики науково-дослідних робіт економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0114U007032). Основний внесок автора наукової роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій з проведення адміністративно-територіальної реформи, відновлення та розвитку сільських територій, їх економічної модернізації та створення механізмів ефективного розвитку сільського населення з метою відродження українського села.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація на тему: «Відновлення та розвиток сільських територій: теорія, методологія і практика» присвячена дослідженню концептуальних підходів щодо розвитку сільських територій, дослідженню теоретико-методологічних засад та формуванню пріоритетів відновлення та розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні.

Аналіз змісту роботи, автореферату та наукових публікацій дозволяє дійти висновку про достатній рівень обґрунтованості і достовірності викладених результатів дослідження, що підтверджується: застосуванням наукових підходів стосовно дослідження теоретичних, методичних та прикладних засад вивчення відновлення та розвитку сільських територій України: опрацюванням достатньої кількості наукової літератури закордонних та вітчизняних авторів, які досліджують заявлену тематику в різних наукових площинах, нормативно-правових актів, масиву статистичних даних України та інших держав та інших інформаційних джерел. Логічна структура роботи, достовірність та обґрунтованість зроблених висновків і рекомендацій також визначається сукупністю викладених наукових результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових результатів, положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи Дудзяк О.А. підтверджується використанням релевантної сукупності сучасних методів досліджень, а саме: історико-економічного, економіко-математичного, абстрактно-логічного, методів ґносеологічного та інституціонального аналізу, системного підходу та структурно-логічного аналізу, методи кореляційно-регресійного аналізу й експертного оцінювання, методи математичного моделювання та прогнозування.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертанта підтверджено їх апробацією

та схваленням на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

3. Новизна отриманих результатів досліджень

Основний науковий внесок дисертанта полягає в удосконаленні наукового базису та теоретико-методологічних підходів до вирішення проблем відновлення та розвитку сільських територій України, деталізовано формування визначення визначень сільського розвитку з урахуванням їх відновлення в нових реаліях децентралізації та адміністративно-територіальної реформи з урахуванням тих факторів, що несуть позитивну динаміку в розвиток сільських територій, формування наукового обґрунтування стратегічних пріоритетів відновлення та розвитку сільських територій.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою і практичною цінністю та мають достатній ступінь достовірності. Серед них за темою дослідження, з позицій опонента, особливої уваги заслуговують наступні:

- розроблено методологічні засади територіально-функціональної моделі інвестиційного забезпечення відновлення і розвитку національних сільських територій в умовах поглиблення процесу децентралізації на основі взаємоузгодження науково-практичних підходів, представлених у моделях інвестиційної політики Європейського та Азійсько-Ізраїльського напрямів, яка спрямована на вирішення сучасних проблем соціально-економічного розвитку: забезпечення продовольчої безпеки, подолання бідності, зниження рівня безробіття, вирівнювання економічного розвитку, а також враховує соціально-економічні взаємодії та взаємозв'язки, чинники впливу на соціальну, економічну, інституційну та екологічну складову цих перетворень;
- обґрунтовано методологію оцінювання адміністративно-територіальної реформи за допомогою комплексної оцінки чинників та

соціологічного дослідження об'єднаних територіальних громад як ключової ланки у відновленні та розвитку сільських територій України, що дало змогу оцінити результативність запровадженої реформи з позицій сільського населення України.

- запропоновано авторський підхід до трансформації структури інституційного середовища сільської місцевості як складової соціо-економіко-екологічної системи, спрямованої на підвищення ролі об'єднаних територіальних громад у забезпеченні сталого розвитку регіонів та розвитку їх взаємодії із сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими господарствами, дорадчими службами та закладів вищої освіти.

- сформований підхід враховує роль та рівень впливу аграрної освіти на відновлення та розвиток сільських територій, виховання молоді, відновлення лідерства, культури і традицій українського села, що дозволяє розробити ефективну державну політику розвитку сільських територій у контексті активізації євроінтеграційних процесів ;

- розроблено систему інтегральних показників оцінювання сталого розвитку сільських територій, що дозволило виділити три типи систем соціально-економічного простору сільських територій в умовах поглиблення процесу трансформації національної економіки: перший тип – система соціально-економічного сільського простору позитивної динаміки; другий тип - система соціально-економічного сільського простору нульової динаміки; третій тип - система соціально-економічного сільського простору негативної динаміки, а також оцінено результати роботи інститутів та інституцій місцевого самоврядування для подальшого обґрунтування планів розвитку територій, розробки концепції розвитку сільської громади та цільових програм підтримки функціонування аграрного сектору національної економіки;

- удосконалено сутнісне функціональне наповнення дорадчих інститутів України як осередків поширення комерційної інформації для сільських жителів, сільськогосподарських товаровиробників, а також концептуальний підхід до посилення політики локалізації сільгоспвиробництва, який, на

відміну від існуючих, дозволяє зосередитися і поширювати послуги для селян, що займаються бізнесом, диверсифікують сільськогосподарське виробництво, віднаходять вирішення проблем виробничо-збутового характеру;

- науково-методичний підхід до формування процесів відновлення та розвитку сільських територій в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів з урахуванням особливостей історичного розвитку українського селянства, що, на відміну від загальновідомих трактувань, дозволяє визначити позитивні та негативні важелі впливу на особистість сільського лідера України, його індивідуальність та сприйняття бізнес-процесів у межах сільських територій;

- методичні підходи до оцінювання, що, на противагу відомим, дозволяє виявити вплив енергозберігаючих технологій на розвиток сільських територій, формування сімейного бюджету сільського домогосподарства та додаткових можливостей сільської громади щодо ефективного використання місцевих можливостей для розвитку альтернативних джерел енергетики.

4. Практичне значення й впровадження результатів дослідження.

Ознайомлення з рецензованою роботою дозволило визначити, що практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що рекомендації та методичні підходи, представлені у дисертації, дозволяють посилити обґрунтованість і результативність процесу відновлення та розвитку сільських територій в Україні.

Пропозиції автора можуть бути використані в розробці комплексних стратегій, програм стимулювання розвитку сільських територій, як в цілому, так і в окремих напрямках зокрема, сприятимуть підвищенню результативності децентралізації, покращенню еколого-енергетичної ситуації на селі, диверсифікації сільського господарства. Достовірність отриманих результатів підтверджуються відповідними довідками про впровадження, зокрема: у роботі Департаменту агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 1-923/1.1 від 16.09. 2019 р.);

Більче-Золотецькій ОТГ, (довідка № 1042 від 11.09.2018р.); інформаційно-консультативній службі МАШАВ, Ізраїль, кібуц Шфаїм (довідка від 22.06.2016 р.); Департаменту агропромислового розвитку Борщівського району Тернопільської області (довідка № 01-03/123 від 31.10.2019р.); Орининській сільській раді Кам'янець-Подільського району Хмельницької області (довідка № 02-21/355 від 18.09.2018 р); Смотрицької селищної ради (довідка №57 від 19.11.2018р.).

Отже, теоретичні положення, методологічні розробки та практичні результати дослідження дають можливість зробити висновок, що дисертація Дудзяк О.А. характеризується значною науковою новизною та практичною спрямованістю.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора Основні наукові положення, висновки та результати дисертації викладено у За результатами виконаних досліджень опубліковано 34 наукових праць, із них одноосібна монографія обсягом 18,5 друк. арк., монографія у співавторстві, 22 статті у наукових фахових виданнях України, з яких 19 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті – у виданнях іноземних держав, одна з них у наукометричній базі Scopus, 9 публікацій у матеріалах і тезах конференцій. Загальний обсяг, що особисто належить автору 28,67 друк. арк.

У вищезазначених працях представлено положення наукової новизни, висновки й рекомендації дисертації, що підтверджує публічну апробацію результатів, отриманих Дудзяк О.А. у процесі дослідження, та доведення їх до відома наукової спільноти. Кількість і обсяг публікацій відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Аналіз змісту публікацій дозволяє зробити висновок, що вони повною мірою відображають основні результати і наукову новизну дослідження.

6. Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації У цілому

позитивно оцінюючи дисертацію Дудзяк О.А., необхідно зазначити, що є підстави для того, щоб зробити зауваження з приводу окремих дискусійних моментів, а саме:

1. Дисертант в своїй роботі досліджує розвиток сільських територій в контексті посилення на цілі сталого розвитку, що були затвердженні на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 року, та в роботі дані цілі не структуровані та не висвітлені повністю за списком.

2. Таблиця 3.7 «Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2017 році» має достатній статистичний масив, але достатньо не проаналізована, зокрема підрозділ 3.2. «Оцінка розвитку господарського потенціалу сільських територій України» дещо перевантажений табличним матеріалом.

3. В роботі можна спостерігати не досить зрозумілу інтерпретацію деяких економічних термінів, наприклад «сільський зелений туризм», «сільський туризм», «агротуризм» в контексті тлумачення диверсифікації сільського господарства на сільських територіях України.

4. Збагатило б роботу детальніше і більш глибоке дослідження адміністративно-територіальної реформи інших держав, наприклад Польщі, яка провадила подібне реформування в досить недавній терміні, а саме в 2004 році, що могло б допомогти провести глибший аналіз адміністративно-територіальної реформи в Україні, а також окреслити відповідні паралелі та зробити певні висновки.

5. Зміст роботи слід було більше структурувати за обсягом, деякі підрозділи носять в собі великий обсяг табличної та графічної інформації, деякі можна було б збагатити ними в більшій кількості.

6. В роботі проаналізований соціально-економічний потенціал сільських територій, найбільша увага приділялася людському потенціалу сільських територій та сільському господарству, як основній галузі сільських територій та роботу збагатило б детальніше вивчення галузей переробки

сільськогосподарської сировини, що змогло би показати вирішення проблем скорочення робочих місць та подолання бідності, як одної із цілей сталого розвитку сільських територій.

Висловлені зауваження щодо наявності певних недоліків у роботі, не знижують її цінність та якість. Вони, враховуючи актуальність даної теми, можуть бути враховані автором у процесі подальших наукових досліджень.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Зміст дисертації Дудзяк О.А. відповідає меті та завданням дослідження. Він викладений стисло, логічно, аргументовано, що свідчить про високий професійний рівень здобувача. Структура дисертації логічною та традиційною: вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Обсяг, зміст і рівень наукової новизни дисертації, ступінь достовірності та обґрунтованості теоретичного і практичного значення положень, висновків і рекомендацій, рівень апробації та практичного впровадження пропозицій, повнота висвітлення результатів у друкованих працях відповідають вимогам, що висуваються Міністерством освіти і науки України до робіт, які подано на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Загальний висновок

Дисертація Дудзяк Оксани Антонівни на тему «Відновлення та розвиток сільських територій: теорія, методологія і практика» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, проведеним з метою вирішення важливого науково-практичного завдання щодо поглиблення теоретико-методологічних засад і концептуальних підходів до вивчення відновлення та розвитку сільських територій. Актуальність висвітленої проблеми, її новизна, важливість отриманих дисертантом наукових результатів, їх детальна обґрунтованість та достовірність, практична цінність викладених положень і висновків дає всі підстави вважати, що наукова робота

на тему «Відновлення та розвиток сільських територій: теорія, методологія і практика» відповідає пунктам 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року), а її автор Дудзяк Оксана Антонівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
народний депутат,
Верховна Рада України

Л.В. Забуранна

